

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)
www.economy.nayka.com.ua | № 12, 2018 | 27.12.2018 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.12.94](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.94)

УДК 338.434

*І. М. Поляруш,
кандидат економічних наук, асистент,
Подільський державний аграрно-технічний університет*

СТАН ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У 2018 РОЦІ

*I. M. Polyarush
Candidate of Sciences (Economics), assistant,
Podilsky State Agrarian-Technical University*

STATE OF FINANCING OF AGRARIAN ENTERPRISES OF UKRAINE IN 2018

Стаття присвячена актуальним питанням дослідження повноти та якості фінансування аграрних підприємств України у 2018 року. Зокрема узагальнено джерела фінансування. Проведено аналіз основних даних державного бюджету України на 2018 рік, що стосуються видатків на фінансування державою АПК, виявлено яка кількість коштів надійшла аграрним підприємствам за програмами підтримки аграрних підприємств державою станом на кінець листопада 2018 року. Проаналізовано виклики та перспективи фінансування аграрних підприємств України. Виявлено, за допомогою яких інструментів аграрні виробники можуть залучити додаткові кошти у 2018 році. Проведено дослідження сектору банківської системи, що спеціалізується на фінансуванні аграрної сфери. Виявлено основні тренди у банківському кредитуванні аграрної галузі. Узагальнено висновки проведеного у статті дослідження, на основі яких розроблено пропозиції з покращення фінансування аграрних підприємств України у майбутньому.

The article is devoted to the urgent issues of studying the completeness and quality of financing of agrarian enterprises of Ukraine in 2018. In particular, the sources of financing were generalized. The analysis of the main data of the state budget of Ukraine for 2018 concerning the expenditures for state financing of agro industrial complex was made, the amount of funds received by agrarian enterprises according to the support programs agrarian enterprises by the state at the end of November 2018. The problems and prospects of financing of agrarian enterprises of Ukraine are analyzed. It was found that with the help of which tools agricultural producers can raise additional funds in 2018. The research of the banking system sector specializing in financing the agrarian sector was conducted. The main trends in banking lending to the agrarian sector are revealed. The conclusions of the research carried out in the article on the basis of which the proposals on improving financing of agrarian enterprises of Ukraine in the future are elaborated.

The general trend in bank lending to the agrarian sector is the financing of working capital, for example, for the purchase of plant protection products, seeds, fertilizers, or fuel and lubricants. Bankers are more open to cooperation with producers oriented to the production of cereals and oilseeds, the most common in Ukraine.

The modern market requires the expansion of the use of securities by agricultural enterprises in order to attract cheap finance. Actual issues are cheaper loans that banks provide to agrarian enterprises, it

is also necessary to develop programs for long-term lending to agricultural commodities. State support to the agrarian sector of the economy should take into account the support of the production of all types of agricultural products of Ukraine, both strategically important and those that occupy a smaller share in agrarian commodity production.

Ключові слова: *фінансування аграрних підприємств України; кредитування сільського господарства; банківське кредитування АПК; державна підтримка аграрних підприємств; тренди банківського кредитування аграрної галузі; фінансування державою АПК.*

Key words: *financing of agrarian enterprises of Ukraine; lending to agriculture; bank crediting of agrarian and industrial complex; state support of agrarian enterprises; trends of bank crediting of agrarian sector; state financing of agricultural complex.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Фінансове забезпечення сільськогосподарського товаровиробництва в Україні на сьогодні є незадовільним. Якщо усереднити дані різних джерел – сільське господарство недоотримує 4/5 необхідних коштів для ефективного ведення виробничої діяльності.

Кредити аграрним підприємствам є для банків найбільш ризиковими. Оскільки мала рентабельність діяльності аграрних підприємств і звичка покладатись на державу разом із сезонністю і залежністю від погодних умов, створюють не найкраще середовище для отримання прибутку і погашення, за його рахунок, кредиту.

За тривалого, ефективного і доступного фінансування агропромисловий комплекс здатний збільшити як експорт сільськогосподарської продукції, так і заповнити внутрішні ринки збуту більш ніж у два рази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Велику увагу у своїх працях, присвячених теорії кредиту та проблемам фінансування та кредитування сільськогосподарських підприємств, приділяли такі вітчизняні вчені як П.Т.Саблук, М.Я.Дем'яненко, В.М.Алексійчук, С.А.Буковинський, О.Д.Василик, І.М.Брюховецький, А.І.Даниленко, В.К.Збарський, В.М.Заєць, В.В.Зіновчук, П.П.Лайко, І.О.Лютий, В.Я.Мессель-Веселяк, В.П.Рябокоть, С.С.Осадець, та інші.

Проблеми фінансування аграрних підприємств залишаються невирішеними незважаючи на велику кількість досліджень у даній сфері. Більш того, через санацію банківської системи, коли кількість банків за останні роки зменшилась вдвічі, ситуація з банківським кредитуванням сільськогосподарського товаровиробництва погіршується. Не вирішеним залишається завдання фінансування довгострокових потреб аграрних підприємств, використання боргових цінних паперів для фінансування як поточних потреб у фінансах, так і як засобу накопичення чи поліпшення ліквідності активів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання);

Метою статті є оцінка роботи держави та банків у сфері фінансування підприємств АПК, розробка теоретичних та практичних рекомендацій з метою покращення процесу фінансування аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

Статистика свідчить, що у розвинутих країнах близько 70% обігових коштів на розвиток сільськогосподарського сектору формується за рахунок банківського кредитування, в Україні ж ця частка становить лише 7% [1].

Сільське господарство України може стати більш продуктивнішим. Це визнають всі – і вітчизняні фахівці, і закордонні. Нещодавно Світовий банк назвав важливою умову зростання продуктивності – нарощування інвестицій в українську аграрну галузь. Деякі експерти вважають навіть, що Україна може потроїти валове виробництво сільськогосподарської продукції при належному інвестуванні.

Одним з варіантів дієвого фінансування сільськогосподарського виробництва є його кредитування. І світова практика – цьому підтвердження. В Україні ситуація виняткова. На сільське господарство зараз перепадає лише 7% кредитного портфелю банківської системи. І лише 5-6% капітальних інвестицій у АПК сформовано за рахунок банківських кредитів та подібних їм позикових коштів. В основному підприємства інвестували власні кошти – 74% за офіційною статистикою.

Можна було б поскаржитись загалом на погане «самопочуття» вітчизняної банківської системи, згадавши, що за рівнем її здоров'я (soundness of banks) Україна посідає зараз 135 місце в світі. За цим показником нижче нашої країни в рейтингу The Global Competitiveness Report 2017-2018 від Давоського економічного форуму

знаходяться тільки Мавританія та Лесото. Але ж знайшлося звідкись у українських банків 813 млрд грн на кредити в реальний сектор економіки. З яких лише 60 млрд грн. перепаало аграрній галузі (за даними НБУ, станом на кінець листопада 2017 р.). Навіть власники найбільших українських агрохолдингів визнають, що одна з найсерйозніших проблем вітчизняної аграрної галузі – відсутність доступу до кредитних ресурсів. [1]

Стан фінансування АПК України у 2018 році міністерство аграрної політики та продовольства України ілюструє такими цифрами.

Загальний фонд державного бюджету.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» (із змінами) Мінагрополітики передбачені видатки в обсязі 12 794,1 млн грн, з них за програмами підтримки розвитку АПК – 6 311,0 млн грн, в тому числі:

– 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів»- 66,0 млн грн;

– 2801230 «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» - 1000,0 млн грн;

– 2801350 «Державна підтримка розвитку, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» - 300,0 млн грн;

– 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва» - 4000,0 млн грн;

– 2801580 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» - 945,0 млн грн.

Станом на 30.11.2018 виконавцям бюджетних програм згідно річного розпису асигнувань загального фонду Державного бюджету України спрямовано 8 171,836 млн грн, з них за основними програмами підтримки розвитку АПК – 2 576 503,1 тис грн, а саме за бюджетними програмами:

– 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» – 37 657,0 тис грн, з яких використано в регіонах 29 659,1 тис грн;

– 2801230 «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» - 41 937,8 тис грн (на реєстраційний рахунок Мінагрополітики):

– часткова компенсація вартості закупленого у суб'єктів насінництва насіння сільськогосподарських рослин вітчизняної селекції – 1 085,3 тис грн.;

– часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами – 43,6 тис грн залишок на реєстраційному рахунку відсутній;

– часткова компенсація вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 36 338,5 тис грн.;

– часткова компенсація відсоткової ставки за залученими у національній валюті кредитами, наданими державними банками – 3 166,4 тис грн.;

– фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів – 1 303,9 тис грн, залишок на реєстраційному рахунку відсутній;

– 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва» – 1 869 333,1 тис грн:

– надання фізичним особам спеціальної бюджетної дотації за утримання молодняка великої рогатої худоби, який народився у господарствах фізичних осіб – 144 340,2 тис грн, які спрямовані в регіони для подальшого спрямування фізичним особам;

– часткова компенсація відсоткової ставки за банківськими кредитами, залученими для покриття витрат, пов'язаних із провадженням діяльності у галузях: вівчарство, козівництво, бджільництво, звівництво, кролівництво, шовківництво та аквакультура за квітень-серпень 2018 року – 2 877,4 тис грн(на реєстраційний рахунок для подальшого спрямування державними банками на поточні рахунки суб'єктів господарювання), залишок на реєстраційному рахунку відсутній;

– надання часткової компенсації вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, доїльних залів, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції в частині витрат, профінансованих за рахунок банківських кредитів, за квітень-серпень 2018 року – 48 852,7 тис грн (на реєстраційний рахунок для подальшого спрямування державними банками на поточні рахунки суб'єктів господарювання);

– надання спеціальної бюджетної дотації за утримання корів молочного, молочно-м'ясного та м'ясного напрямку продуктивності суб'єктам господарювання, які є юридичними особами за кожну наявну станом на 01 січня поточного року корову - 500 000,0 тис грн (на реєстраційний рахунок) та перераховано платіжними дорученнями Мінагрополітики на рахунки юридичних осіб, відкриті в банках - 498 782,5 тис гривень.

Станом на 30.11.2018 залишок на реєстраційному рахунку – 1 217,5 тис грн -платіжні доручення Мінагрополітики, повернуті Казначейством у зв'язку з неправильними реквізитами, які надали отримувачі.

– надання часткового відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, доїльних залів, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції – 958 690,3 тис грн (на реєстраційний рахунок для подальшого перерахування міністерством платіжними дорученнями суб'єктам господарювання, залишок на реєстраційному рахунку відсутній);

– надання часткового відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин, а саме телиць, нетелей, корів молочного, молочно-м'ясного та м'ясного напрямку продуктивності, свинок та кнурців, вівцематок, баранів, ярок і сперми бугаїв та ембріонів ВРХ, які мають племінну (генетичну) цінність – 214 572,5 тис грн(на реєстраційний рахунок) для подальшого перерахування платіжними дорученнями Мінагрополітики на рахунки суб'єктів господарювання, відкриті в банках.

- 2801580 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» (часткова компенсація вартості техніки та обладнання) – 526 558,5 тис грн;
- 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» - 101 016,7, тис грн ;
- безспірне списання компенсації із погашення кредиторської заборгованості на виконання рішень суду – 3 298,1 тис грн;
- компенсація витрат на садивний матеріал у виноградарстві та садівництві – 97 718,6 тис грн , які спрямовано в регіони для подальшого використання.

Спеціальний фонд державного бюджету

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» Мінагрополітики передбачені видатки спеціального фонду в обсязі 2 326,8 млн гривень (із власними надходженнями установ і організацій), з них на підтримку розвитку підприємств АПК – 51,9 млн грн (2,2% від загального обсягу), а саме за бюджетними програмами:

- 2801180 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» – 5000,0 тис грн.;
- 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам» – 43 100,0 тис грн;
- 2801490 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» – 3818,4 тис гривень.

Станом на 30.11.2018 спрямовано всього – 46 455,3 тис грн, з них за КПКВ:

- 2801180 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» – 3 355,3 тис грн;
- 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам» – 43 100,0 тис гривень. [6]

Фінансування, як для розвитку бізнесу, так і на потреби операційної оптимізації платіжного балансу не втрачає актуальності в аграрній галузі. Аспекти забезпечення фінансової стабільності господарської діяльності підприємств завжди залишаються важливими, як для корпоративного сектору, так і для малого та середнього бізнесу. Широкий спектр різноманітних факторів ризику у сільському господарстві формує додаткову вартість зовнішніх фінансових ресурсів для аграріїв. Враховуючи різноманітність агрокліматичних ризиків у сільському господарстві, підприємці та управлінці надають значної уваги питанню залучення фінансових ресурсів [2].

Кредит для аграріїв є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств поряд із бюджетним фінансуванням. «Кредитними відносинами нині пронизані всі стадії процесу відтворення — від інвестування та міжгалузевого переливання капіталів до реалізації товару, розподілу та перерозподілу доходів».

Характерні особливості аграрного виробництва більшою мірою вимагають залучення довгострокових банківських кредитів. Проте довгострокове кредитування є джерелом лише тієї інвестиційної діяльності, яка найбільше відповідає вимогам банківської системи, суспільному прогресу і в недалекому майбутньому може принести економічний або соціальний ефект. При цьому використання короткострокового банківського кредитування як джерела інвестиційної діяльності є доступнішим, а також суттєвим фактором підвищення економічної ефективності всього сільськогосподарського виробництва [4].

2018 рік несе значні виклики найближчої перспективи, зокрема для аграрного бізнесу. Хоча загальна політична та макроекономічна ситуація в країні мала помірне поліпшення в порівнянні з минулим сезоном, однак контекст значного боргового навантаження, здатності позичальників працювати ефективно із зобов'язаннями перед партнерами не втрачає актуальності.

В 2018 році аграрні виробники мають можливість залучити фінансування завдяки наступним інструментам: банківське кредитування, інвестиції, аграрні розписки, товарні кредити, вексельне фінансування.

Банківські кредити.

Станом на вересень 2018 року кількість банків, які мають ліцензію, склала 81 організацію, з яких 23 з іноземним капіталом, 41 банківська організація з українським капіталом та відповідно 17 з українським та іноземним капіталом. Так, в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, з української банківської системи було виведено 7 банків. Це є результатом санації банківської системи, що проводить НБУ. У той же час не варто очікувати значного скорочення кількості банків в подальшому.

На ринку банківських кредитів для сільського господарства найбільш поширеними брендами є CREDIT AGRICOLE UKRAINE, UKRSIBBANK, AVAL, PIRAEUS BANK, ALFA BANK, OTP BANK та AGROPROSPERIS BANK.

Загальним трендом у банківському кредитуванні аграрної галузі є фінансування оборотного капіталу, наприклад для закупівлі ЗЗР, насіння, добрив, або паливно-мастильних матеріалів. Банкіри більш відкриті до співпраці з виробниками орієнтованими на виробництво зернових та олійних культур, найбільш поширених в Україні.

Після здійснення «очищення» банківської системи, банкіри відмічають стабілізацію ліквідності, однак під питанням залишається попит на кредитування. Потреби лізингу та кредитів для роботи з оборотним капіталом вже покриті, а подальші можливості нарощення кредитування обмежені слабким інтересом до розвитку і масштабування бізнесу серед позичальників. [2]

Висновки. Для України є актуальним встановлення низьких відсоткових ставок за банківськими кредитами аграрним підприємствам. Велика кількість аграрних підприємств розраховують на державну підтримку і фінансування за допомогою кредитних спілок, оскільки вартість фінансування за програмами державної підтримки та у кредитній спілці нижча від банківського.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

АПК недоотримує 4/5 необхідних коштів для ефективного ведення виробничої діяльності. Кредити аграрним підприємствам є для банків найбільш ризиковими. У розвинутих країнах близько 70% обігових коштів на розвиток сільськогосподарського сектору формується за рахунок банківського кредитування, в Україні ж ця частка становить лише 7%.

За рівнем «здоров'я» банківської системи Україна посідає зараз 135 місце в світі. За цим показником нижче нашої країни в рейтингу The Global Competitiveness Report 2017-2018 Мавританія та Лесото.

Власники найбільших українських агрохолдингів визнають, що одна з найсерйозніших проблем вітчизняної аграрної галузі – відсутність доступу до кредитних ресурсів.

У бюджеті України на 2018 рік передбачені видатки в обсязі 12 794,1 млн грн, з них за програмами підтримки розвитку АПК – 6 311,0 млн грн.

В 2018 році аграрні виробники мають можливість залучити фінансування завдяки наступним інструментам: банківське кредитування, інвестиції, аграрні розписки, товарні кредити, вексельне фінансування.

Станом на вересень 2018 року кількість банків, які мають ліцензію, склала 81 організацію, з яких 23 з іноземним капіталом, 41 банківська організація з українським капіталом та відповідно 17 з українським та іноземним капіталом.

Загальним трендом у банківському кредитуванні аграрної галузі є фінансування оборотного капіталу, наприклад для закупівлі засобів захисту рослин, насіння, добрив, або паливно-мастильних матеріалів. Банкіри більш відкриті до співпраці з виробниками орієнтованими на виробництво зернових та олійних культур, найбільш поширених в Україні.

Пропозиції з покращення фінансового стану агропромислового комплексу в Україні мають враховувати наступне. Аграрні підприємства мають розширяти навик користування цінними паперами з метою залучення дешевих кредитів. Банки, які спеціалізуються на фінансуванні аграрної сфери мають розробити пропозиції кредитування з меншою вартістю та довготривалими програмами. Держава має звернути особливу увагу на підтримку аграрної сфери економіки, як за рахунок фінансування програм підтримки так і за допомогою спрощення адміністративного обслуговування, пільгового оподаткування та стимулювання стратегічних, так і менш популярних, видів продукції сільськогосподарського виробництва. Виробництво та реалізація будь-яких товарів скеровується насамперед економічними інтересами, держава має взяти на себе відповідальність за фінансування всієї різноманітності видів аграрної продукції, оскільки аграрно-промисловий комплекс є стратегічним для нашої держави.

Список літератури.

1. АГРАРНА ГРА: чи зможе хтось із українських банків нагодувати аграріїв дешевими кредитами у 2018 році? / AGRODAY – ділове видання про вітчизняний та міжнародний аграрний бізнес. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://agroday.com.ua/2018/02/26/agarna-gra-chy-zmozhe-htos-iz-ukrayinskyh-bankiv-nagoduvaty-agrariyiv-deshevymy-kredytamy-u-2018-rotsi>
2. Інвестиції, фінансування. UCAB.UA – Український клуб аграрного бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya
3. Колотуха С.М., Борейко І.П. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С. М. Колотуха, І. П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – №1. – С. 89-97.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.
6. Стан фінансування АПК у 2018 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/node/25302>

References.

1. AGRODAY (2018), “AGRICULTURAL GAME: Can one of the Ukrainian banks feed on agrarians with cheap loans in 2018? ”, available at: <https://agroday.com.ua/2018/02/26/agarna-gra-chy-zmozhe-htos-iz-ukrayinskyh-bankiv-nagoduvaty-agrariyiv-deshevymy-kredytamy-u-2018-rotsi> (Accessed 2 December 2018).
2. UCAB.UA (2018), “Investments, financing ”, available at: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya (Accessed 2 December 2018).
3. Kolotukha, S.M. and Boreiko, I.P. (2009), “Lending to agricultural enterprises as an effective source of investment activity” *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 89-97.
4. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 December 2018).
5. The official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2018), available at: <http://www.minagro.gov.ua> (Accessed 2 December 2018).
6. The official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2018), “The state of financing of agro-industrial complex in 2018”, available at: <http://www.minagro.gov.ua/node/25302> (Accessed 2 December 2018)

Стаття надійшла до редакції 11.12.2018 р.